

**Tomáš Mazal, *Cesty s Bohumilem Hrabalem*, Academia,
Praha 2011, 216 s., ISBN 978–80–200–1924–0.**

W 2011 roku, czternaście lat po śmierci Bohumila Hrabala, znane praskie wydawnictwo Academia, działające przy Czeskiej Akademii Nauk, zaproponowało czytelnikom podróż do miejsc związanych z autorem *Pociągów pod specjalnym nadzorem* wraz z lekturą pracy Tomáša Mazala *Cesty z Bohumilem Hrabalem*. Pozycja ta została wydana w ramach serii przewodników tematycznie prezentujących interesujące zakątki przede wszystkim Republiki Czeskiej: zamki, wodospady, jaskinie czy ogrody botaniczne, ale również proponującym podążanie trasą, wytyczoną przez życie i twórczość największych żyjących w Czechach literatów. W 2009 roku w edycji tej ukazała się bowiem publikacja Jana Jindry i Judity Matyášovej *Na cestách s Franzem Kafkou*, natomiast rok później *Cesty s Karlem Hynkem Máchou Jiřego Padevěta*. Prezentowanie miejsc związanych z wybitnymi twórcami, tak często wykorzystywane na światowych rynkach wydawniczych w celach czysto komercyjnych, w przypadku *Cest z Bohumilem Hrabalem* stało się jednak bogatym źródłem wiedzy o mało znanych zakątkach Republiki Czeskiej i o samym pisarzu. Wysoki poziom opracowania gwarantuje nazwisko autora, Tomáša Mazala – eseisty, poety i publicysty literackiego, który polskiemu czytelnikowi jest znany m.in. z publikacji w „Tygodniku Powszechnym”, ale również reżysera filmowego, a przede wszystkim przyjaciela i osobistego sekretarza Hrabala. Szczególnie znamienną pozycją w jego dorobku jest obszerna monografia *Spisovatel Bohumil Hrabal* (Torst, 2004), w której Mazal, przez ostatnie lata życia Hrabala jedna z najbliższych pisarzowi osób, zaprezentował szczegółowy życiorys autora *Zbyt głośnej samotności*, wzbogacony wieloma dotychczas nieznanymi faktami, bogato dopełniony licznymi, często publikowanymi po raz pierwszy, fotografiami, ale przede wszystkim w interesujący sposób skonfrontowany z twórczością Hrabala¹. Wartości tej pracy dla badań nad dorobkiem interesującego

¹ Warto podkreślić, że monografia ta nie doczekała się wydania w języku polskim, choć przetłumaczono ją na język węgierski (w nieco skróconej wersji) i włoski, a także chiński.

nas pisarza dowodzi przede wszystkim fakt, że najbardziej charakterystycznym rysem literatury tego autora był jej niezwykle silny związek autobiograficzny. Inspiracją dla każdego z jego tekstów były bowiem autentyczne miejsca i osoby, historie własne (lub losy własnej rodziny) albo zasłyszane od innych, często przypadkowych, ale zawsze autentycznych postaci. We wstępie do *Cesty z Bohumilem Hrabalem* Tomáš Mazal podkreśla, że jego zamiarem było napisanie nie tyle samego przewodnika, ile przewodnika literackiego, który stanie się uzupełnieniem monografii pisarza. Obie prace znakomicie się więc uzupełniają, prezentując twórczość Hrabala z innej perspektywy – monografia wykazywała związek jego życia z twórczością, natomiast przewodnik wskazuje na inspirującą rolę konkretnych miejsc, istotnych na życiowej drodze pisarza. W sposób szczególnie należy również podkreślić fakt, że *Cesty z Bohumilem Hrabalem*, których tytuł odpowiada przyjętej formule serii przewodników, jednocześnie doskonale wpisują się w całą twórczość wspomnianego pisarza, w której jednym z najczęściej pojawiających się motywów jest motyw drogi, lejtmotyw opowiadania *Bambini di Praga 1947* i powieści *Obsluhoval jsem anglického krále*.

Swoją podróż Tomáš Mazal podzielił na 47 rozdziałów o jednakowym układzie i tytułach rozpoczynających się od nazwy miejscowości, uzupełnionej po myślniku nazwą miejsca, a tam, gdzie to niezbędne, również datą lub nazwą ulicy i numerem budynku, np. *Nymburk – vila rodiny Františka a Marie Hrabalových, Zálabská čp. 1661/2; Dobruška – železniční stanice, 1944; Praha – pivnice U Zlatého tygra, Husová čp. 228/17*, zakończył ją natomiast szczegółowym kalendarium, które znakomicie porządkuje omawianą pracę. Zachowanie chronologii wyznaczonej przez życie pisarza spowodowało, że początkiem zaproponowanej wędrówki stało się Brno, miejsce narodzin nieślubnego syna Marii Kilianowej, miasto, w którym Hrabal spędził beztroskie lata wczesnego dzieciństwa i któremu wiele uwagi poświęcił np. w zbiorze opowiadań *Krasosmutnění*, a które zapewne wpłynęło na to, że – jak podkreśla wielu badaczy – przez całe swoje życie patrzył na świat oczami zadziwionego dziecka. Tutaj Mazal prezentuje rodzinny domek Kilianów oraz ciekawą historię odwiedzanego przez nich gościńca U Machů, willę przy Mlýnským nábřeží i funkcjonujące do dzisiaj gimnazjum, do którego uczęszczał Hrabal. Kolejne rozdziały przenoszą czytelnika do Nymburka, malowniczego miasteczka nad Łabą, w którym pisarz dorastał i które w subtelny sposób pokazał przede wszystkim w *Postřižinách, Městečku u vody* czy *Harlekýnových miliónách*. Autor przewodnika proponuje zatrzymanie się w piwowarze i szkole realnej, ale również drukarni Hrádek, willi Hrabalów przy ul. Zálabskiej czy oddziale administracji kolejowej. Książka ta jest również interesującym przewodnikiem po Pradze, odkrywa bowiem tajemnice praskiej peryferii, związanych z Hrabalem miejsc, w których umieścił akcję takich tekstów, jak *Fádní odpoledne, Emánek, Dandy v montérkách, Něžný barbar* czy trylogii *Svatby v domě*. Autor wskazuje lokalizację wynajmowanych przez pisarza mieszkań, szczególnie wiele

uwagi poświęcając praskiej dzielnicy Libeň, w której mieszkał on przez wiele lat i która stała się dla niego wyjątkowo bogatym źródłem inspiracji. Na tej praskiej drodze nie mogło również zabraknąć ulubionych przez pisarza knajp, bowiem w całej swojej twórczości Hrabal przytacza historie pracowników i bywalców tych lokali, w mistrzowski sposób oddając atmosferę tych miejsc i element kultury nazwany przez Emanuela Fryntę *hospodská historka*². Mazal wybrał te najczęściej odwiedzane przez Hrabala, np. U Pinkasů, Automat Svět, U Hynků czy U Zlatého tygra. Następnie *Cesty z Bohumilem Hrabalem* odkrywają magiczny urok Kerska i okolic, gdzie w zaciszu swojego domu pisarz odnalazł spokój i inspirację do takich tekstów jak *Slavnosti sněženek* czy *Přítel z kerského poleší*. Z omawianym przewodnikiem możemy odwiedzić dom Hrabala czy słynną restaurację Hájenka.

Niejako w tle tych adresów pojawiają się miejsca związane z pracą Hrabala, tym ważniejsze, że wpisane w wymyśloną przez niego teorię tzw. *umělého osudu*, mającą źródło w osobistych doświadczeniach autora *Perličky na dně*, w świadomej rezygnacji pisarza – wykształconego prawnika, a później już doktora prawa – z pracy w swoim zawodzie na rzecz zdobywania doświadczeń (przede wszystkim życiowych) w kolejnych zatrudnieniach jako droźnik na kolei (o czym wspomni w takich tekstach, jak: *Setkání a návštěvy 6, Fádní stanice, Květnový morytát, Kain, Ostře sledované vlaky, Legenda o Kainovi, Interview pro Maďarsko*), następnie agent ubezpieczeniowy (do czego powróci w utworach *Andělský voči* i *Bambini di Praga 1947*), akwizytor (pod wpływem tych doświadczeń powstaną *Setkání a návštěvy 9, Dětský dům, Štědrovečerní, Věc Mesiáš*), pracownik fizyczny w hucie Poldi (do czego nawiąże w takich utworach, jak: *Majitelka hutí, Jarmilke, Krásná Poldi, Miláček, Divní lidé, Ingot a ingoti, Anděl*), pracownik punktu skupu makulatury (wspomnieniem tego zatrudnienia stanie się *Baron Prášil, Zrada zrcadel* i *Přiliš hlučná samota*) oraz maszynista w Teatrze S. K. Neumana na Libni (co uczyni tematem tekstów: *Pražské jesličky, Ve stínu Damoklových mečů* i *Taky divadlo*). Wszystkie wykonywane przez niego zawody i miejsca, w których pracował, stały się źródłem niezwyklej wartości tematycznej i językowej jego tekstów, stąd nie mogło ich zabraknąć w wytyczonej przez Tomáša Mazala podróży. Autor przeprowadza więc swojego czytelnika przez zarząd kolei w Hradcu Králové, stacje kolejowe w Dobrušicích i Kostomlatách, hutę Kladno, nieistniejący już punkt skupu makulatury przy ul. Spálenéj w Pradze oraz Teatr S.K. Neumanna na Libni (obecnie Divadlo pod Palmovkou).

W ten sposób Mazal tworzy pełny portret Hrabala i jego tekstów, a przedstawiając czytelnikowi książkę, w której wspomina o wszystkich najważniejszych faktach z jego życia, tekstach i związanych z nimi zjawiskach, proponuje przede wszystkim lek-

² Por. Emanuel Frynta, *Náčrt základů Hrabalovy prózy*, [w:] B. Hrabal, *Automat Svět*, Praha 1966, s. 319–331.

ture interesującego przewodnika po literaturze Bohumila Hrabala. Autor nie zanudza jednak swojego czytelnika wszystkimi znanymi sobie lokalizacjami dotyczącymi pisarza, nie tworzy ich indeksu (tę rolę spełniają *Sebrané spisy* Bohumila Hrabala, tom XIX), wybiera jedynie te najbardziej znaczące i najciekawsze miejsca, pokazuje jak wyglądały za życia pisarza i jak wyglądają dzisiaj, a także wskazuje na ich związek z biografią i twórczością Hrabala. Nie wymienia też wszystkich tekstów, odnoszących się do danego miejsca, wskazuje jedynie na te, które najlepiej pokazują, co Hrabala zauroczyło, co pozostało w jego pamięci, powracając jako miejsce akcji jego tekstów czy tło dla portretowania hrabalowskich bohaterów.

Ta ciekawa wędrówka została przez Mazala wzbogacona licznymi fotografiami, dokumentującymi stan z czasów za życia autora *Tanečných hodin* i obecnie, wśród nich na szczególną uwagę zasługują zdjęcia maszynopisów Hrabala (nazywanych „pierwopisami”), opatrzonych jego odręcznymi poprawkami, wiele z tych tekstów znajduje się bowiem w zbiorach prywatnych. W ten sposób Mazal umożliwia przeniesienie się w niedostępne obszary, podobnie, jak dzieje się w przypadku należącego do prywatnego właściciela i całkowicie niedostępnego dla osób postronnych kamieniołomu Chlum, który stał się pierwowzorem lokalizacji hotelu Jana Dítě w *Obsluhoval jsem anglického krále*. Odkrywanie tajemniczych i ciekawych historii nie przeszkodziło jednak autorowi w zachowaniu dystansu wobec prezentowanej rzeczywistości, czego dowodzi chociażby historia kerskiego źródelka.

Mazal podąża drogami Hrabala w sposób równie interesujący i taktowny, jak podążali przez Nymburk trzej świadkowie starych czasów: Otokar Rykr, Karel Výborný i Václav Kořínek, którzy w *Harlekýnových milionách* oprowadzali narratorkę po tym, co pozostało z niezwykle uroku minionych czasów i nieistniejących albo znacząco już zmienionych miejsc. W ten sposób omawiana praca staje się doskonałą inspiracją do dalszych poszukiwań, zarówno podróżniczych, jak i literackich. Czytelnikom, którzy wnikliwie znają twórczość Bohumila Hrabala pomaga bowiem zlokalizować ważne dla niego miejsca i motywuje do podróży jego śladami, natomiast wszystkich tych, przed którymi dopiero niezwykłość pierwszego spotkania z literaturą tego autora zachęca do odkrywania hrabalowskiego *genius loci*.

Małgorzata Walczak, Opole